

Inhoudsopgave

I	Algemene begrippen	19
1.1	Inleiding	19
1.2	Staat en staatsrecht	20
1.2.1	De criteria uitgewerkt	21
1.2.2	Totstandkoming van een staat	22
1.2.3	Rechtspersoonlijkheid	23
1.3	Soevereiniteit	23
1.3.1	De betekenissen van soevereiniteit	24
1.4	Constituties en grondwetten	25
1.5	Staatsrecht	26
1.5.1	Hoofdvragen van het staatsrecht	26
1.5.2	Waar staat het staatsrecht?	28
1.6	Rechtsstaat	29
1.7	Democratie	31
1.7.1	Directe democratie	31
1.7.2	Indirecte democratie	31
1.7.3	Combinaties: het referendum als toevoeging	32
1.7.4	Democratie en rechtsstaat	33
1.8	Kiesstelsels	34
1.8.1	Evenredige vertegenwoordiging	34
1.8.2	Meerderheidsstelsels	35
1.8.3	Combinaties	36
1.9	Politieke partijen	37
1.9.1	Rol politieke partijen	38
1.10	Scheiding der machten	40
1.10.1	De drie functies en machten	40
1.10.2	De trias politica nader bezien	42
1.11	Staatsvormen	43
1.12	Regeringsvormen	45
1.13	Internationalisering/globalisering/Europeanisering	46
1.13.1	De internationale rechtsorde	46
1.13.2	Toename van internationale samenwerking	47
1.13.3	Multilevel governance	47

1.14	Toedeling van bevoegdheden	48
1.15	Begrippen begrepen	49
1.16	Slot	50
2	Het Koninkrijk der Nederlanden	51
2.1	Inleiding	51
2.2	Het Statuut	52
	2.2.1 Hoofdkenmerken van het Statuut	52
2.3	De organen	53
2.4	Bevoegdheden nader bezien	55
2.5	Toezicht en waarborgen	56
2.6	Begrippen begrepen	57
2.7	Slot	57
3	De internationale rechtsorde	59
3.1	Inleiding	59
3.2	Volkenrecht	60
3.3	Internationale organisaties	61
3.4	Het internationale recht en Nederland	63
	3.4.1 Buitenlands beleid	63
	3.4.2 Verdragen	64
	3.4.3 Internationale organisaties	67
	3.4.4 Militaire operaties	67
3.5	De doorwerking van het internationale recht	69
	3.5.1 Dualisme en monisme	69
	3.5.2 Verdragen en besluiten van volkenrechtelijke organisaties	70
	3.5.3 Eenieder verbindende bepalingen	71
3.6	Buiten toepassing laten	74
	3.6.1 Verdragsconforme interpretatie en reflexwerking	76
	3.6.2 Ongeschreven internationaal recht	77
3.7	Globalisering	77
3.8	Begrippen begrepen	78
3.9	Slot	79
4	De Europese Unie	81
4.1	Geschiedenis	81
	4.1.1 De vroegste ontwikkeling	81
	4.1.2 Recente uitbreidingen en Verdrag van Lissabon	82
	4.1.3 Voorwaarden voor lidmaatschap	83

4.2	Verdragsontwikkeling	84
4.3	EU en omgeving	85
4.4	Andere relevante Europese organisaties	86
	4.4.1 Raad van Europa	86
	4.4.2 Benelux	87
	4.4.3 NAVO	87
4.5	Kenmerken en waarden EU	87
	4.5.1 Artikel 2 VEU	87
	4.5.2 Loyale samenwerking	88
4.6	De EU-bevoegdheden	89
4.7	De Instellingen: samenstelling en taken	90
4.8	De EU-rechtsorde	95
	4.8.1 Bijzondere internationale rechtsorde	95
	4.8.2 Rechtspraak Hof van Justitie over doorwerking en hiërarchie	95
	4.8.3 In rechte een beroep kunnen doen op EU-recht	96
	4.8.4 Voorrang van EU-recht	96
4.9	Het EU-model van checks and balances	97
	4.9.1 Democratische aspecten	97
	4.9.2 Wetgeving en wetgever	98
4.10	Wetgeving en begroting	99
	4.10.1 Rechtshandelingen: wetgeving	99
	4.10.2 Wetgevingsprocedure	100
	4.10.3 Wat doen die nationale parlementen? Het Early Warning Mechanism	101
	4.10.4 De gele en oranje kaart	101
	4.10.5 De EU-wetgevingsprocedure	102
	4.10.6 Begroting	103
4.11	Uitvoering en beleidsterreinen	104
	4.11.1 Uitvoering	104
	4.11.2 Beleidsterreinen	104
4.12	EMU, Bankenunie en Europees Semester	105
	4.12.1 EMU	105
	4.12.2 Europees Semester	106
	4.12.3 EC(S)B en Bankenunie	107
4.13	Rechtspraak	107
	4.13.1 Verplichtingen voor de nationale rechters	108
4.14	De samenwerking met EU-lidstaten: de veelgelaagde rechtsorde	111
4.15	Dubbele legitimiteit	112

	4.15.1	Het Europees Parlement	113
	4.15.2	De nationale parlementen	113
	4.15.3	Politieke en economische dialoog	114
4.16		Consequenties voor de constitutionele ordes van de lidstaten	114
4.17		De EU als ‘federale ordening’	116
4.18		Begrippen begrepen	116
4.19		Slot	118
5		De centrale overheid	119
5.1		Inleiding	119
5.2		Staten-Generaal	119
	5.2.1	Verkiezing van de kamers	120
	5.2.2	Ontbinding	120
	5.2.3	Parlementaire voorrechten	121
	5.2.4	Regeling van werkzaamheden	121
	5.2.5	Commissies	122
	5.2.6	Soorten bijeenkomsten	122
	5.2.7	Spreken	123
	5.2.8	Verslaggeving	124
	5.2.9	Zelfstandigheid der kamers	124
	5.2.10	Taken/werkzaamheden	124
5.3		Kiesstelsel	126
	5.3.1	De werking van evenredige vertegenwoordiging	126
	5.3.2	Kiesproces	127
	5.3.3	Kieskringen	128
	5.3.4	Stembureaus	128
	5.3.5	Telling	129
	5.3.6	Toewijzing van zetels	129
	5.3.7	Eerste Kamerverkiezingen	129
5.4		Politieke partijen en fracties	130
	5.4.1	Rechtspersoonlijkheid en verenigingsrecht	130
	5.4.2	Fracties	130
	5.4.3	Subsidiëring	131
	5.4.4	Zendtijd politieke partijen	131
5.5		Regering	131
	5.5.1	Koning en ministers	131
	5.5.2	Kabinet/ministerraad	131
	5.5.3	Vertrouwensregel en verantwoording	132
	5.5.4	Kabinetsformatie	132

5.5	Benoeming	134
5.6	Werking parlementair stelsel	135
	5.6.1 Ministeriële verantwoordelijkheid	135
	5.6.2 Vertrouwen	136
	5.6.3 Inlichtingenplicht	137
	5.6.4 Ontbinding	137
	5.6.5 Monisme en dualisme	138
5.7	Koning	139
	5.7.1 Ministeriële verantwoordelijkheid	139
	5.7.2 Erfelijkheid	139
	5.7.3 Regent	140
	5.7.4 Koninklijk huis	140
	5.7.5 Financiën	141
5.8	Ministers en departementen	141
5.9	Zelfstandige bestuursorganen	142
5.10	Hoge colleges van staat	146
	5.10.1 Raad van State	147
	5.10.2 Algemene Rekenkamer	148
	5.10.3 Nationale ombudsman	148
5.11	Planbureaus	150
5.12	Andere adviesorganen	152
5.13	Nationale politie	153
5.14	Defensie	153
5.15	Belastingdienst	154
5.16	Openbaar Ministerie	154
5.17	Veiligheidsdiensten en NCTV	155
5.18	Agentschappen	155
5.19	Deelnemingen	156
5.20	Begrippen begrepen	156
5.21	Slot	157
6	Wetgeving	159
6.1	Inleiding	159
6.2	Wat is wetgeving?	159
	6.2.1 Wet in materiële zin	159
	6.2.2 Wet in formele zin	160
6.3	Bevoegdheidsgrondslag voor wetgeving	161
	6.3.1 Artikel 81 Grondwet	161
	6.3.2 'Lagere' wetgevers	161
	6.3.3 Opdracht door de rechter tot wetgeving?	163

6.4	Wie maakt wetgeving en hoe?	163
6.4.1	Grondwet	164
6.4.2	(Rijks)wet	164
6.4.3	Wet	164
6.4.4	Algemene maatregel van bestuur	169
6.4.5	Ministeriële regel	170
6.4.6	Provinciale verordening en gemeenteverordening (en gedelegeerde regels)	171
6.5	Hiërarchie van wetgeving	171
6.6	Kwaliteit van wetgeving	171
6.7	Soorten wetgeving	172
6.8	Noodwetgeving	173
6.9	Begrippen begrepen	175
6.10	Slot	175
7	Uitvoering	177
7.1	Inleiding	177
7.2	Het besturen	178
7.2.1	Publiekrechtelijk, privaatrechtelijk, feitelijk	178
7.2.2	Publiekrechtelijke besluiten	179
7.3	Democratische controle op het bestuur	183
7.3.1	Klachtenprocedures	184
7.3.2	Verzoekschriften/petities	184
7.4	Rechterlijke controle	185
7.5	Bevoegdheid van besturen	186
7.6	Normen van bestuur	187
7.7	Integriteit	188
7.8	Openbaarheid	189
7.9	Begrippen begrepen	190
7.10	Slot	191
8	Rechtspraak	193
8.1	Inleiding	193
8.2	Rechter, rechtsstaat en democratie	194
8.2.1	Rechtsvinding en rechtsvorming	195
8.2.2	Rechtsvormende taak	196
8.2.3	Checks and balances	197
8.3	Rechtspraak en rechterlijke organisatie	199
8.3.1	Bestuursrechtelijke rechtsgangen	199
8.3.2	Civiele procedures tegen de overheid	200

8.3.3	Onrechtmatige rechtspraak	202
8.4	Raad voor de rechtspraak	203
8.5	Rechterlijk toetsingsrecht	204
8.5.1	Hiërarchie van wetgeving en toetsing	204
8.5.2	De plaats van de wet in formele zin: onschendbaar?	205
8.5.3	Wetgeving en onrechtmatige daad	211
8.5.4	Schadevergoeding, verbods- en gebodsacties	212
8.5.5	Toetsingsrecht herzien?	213
8.6	De bestuursrechter en de bestuursrechtelijke procedure	214
8.7	Begrippen begrepen	217
8.8	Slot	218
9	Decentralisatie	221
9.1	Inleiding	221
9.1.1	Decentralisatie	221
9.1.2	Autonomie en medebewind	222
9.1.3	Taakverwaarlozing	222
9.2	Provincies	223
9.2.1	Institutionele structuur	224
9.2.2	Wat doen de provincies zoal?	226
9.2.3	Inkomsten	228
9.2.4	Bevoegdheden en taken van de organen	228
9.2.5	Toezicht	230
9.3	Gemeenten	231
9.3.1	Institutionele structuur	232
9.3.2	Wat doen de gemeenten zoal?	235
9.3.3	Inkomsten	236
9.3.4	Bevoegdheden en taken van de organen	237
9.3.5	Toezicht	240
9.4	Waterschappen	241
9.4.1	Functionele decentralisatie	241
9.5	Gemeenschappelijke regelingen	243
9.6	Veiligheidsregio's	244
9.7	Andere territoriale indelingen	246
9.8	De openbare lichamen: BES	246
9.8.1	Vormgeving van BES	246
9.8.2	Instellingen	247
9.8.3	Bevoegdheden	248
9.8.4	Verhouding tot het Rijk	248

9.9	Verordenende bevoegdheid openbare lichamen: onder- en bovengrens	249
9.9.1	Ondergrens	249
9.9.2	Bovengrens	250
9.10	Begrippen begrepen	251
9.11	Slot	253
10	Grondrechten	255
10.1	Inleiding	255
10.2	Wat zijn grondrechten?	255
10.3	Waar vinden grondrechten bescherming?	258
10.4	De veelgelaagde Europese grondrechten	259
10.4.1	De vele lagen	259
10.4.2	Verschillende interpretaties?	261
10.5	Soorten grondrechten	262
10.5.1	Klassieke rechten/vrijheidsrechten	263
10.5.2	Sociale rechten	264
10.5.3	‘Positive obligations’	265
10.6	Horizontale werking	266
10.7	Reikwijdte en beperkingen	269
10.7.1	Reikwijdte	269
10.7.2	Beperkingen	271
10.8	Grondrechtenconflicten	278
10.9	Hoe wordt toegezien op naleving?	280
10.9.1	Algemeen	280
10.9.2	EVRM	283
10.9.3	Het ESH-mechanisme	284
10.9.4	Het IVBPR-mechanisme	285
10.10	Specifieke rechten	286
10.10.1	Gelijkheidsrechten	286
10.10.2	Menselijke waardigheid	290
10.10.3	Lijf en leden	291
10.10.4	Fysieke vrijheid	291
10.10.5	Politieke rechten	294
10.10.6	Privéleven/persoonlijkheid/gezinsleven	309
10.10.7	Godsdienst en levensovertuiging	317
10.10.8	Eerlijk proces	320
10.10.9	Eigendom	325
10.10.10	Onderwijs	328
10.10.11	Culturele rechten	330

	10.10.12	Economische en sociale rechten	331
10.11		Begrippen begrepen	333
10.12		Slot	334
II		Slot: Staatsrecht begrepen	337
Bijlage		Internetsites	343
		Jurisprudentieregister	345
		Trefwoordenregister	351